

Óceánok és tengerek

Csendes-óceán

- Chilei-tenger
- Bering-tenger
- Alaszkai-tenger
- Salish Sea (Kanada)
- Kaliforniai-öböl
- Ohotszki-tenger
- Japán-tenger
- Beltenger (Japán)
- Kelet-kínai-tenger
- Dél-kínai-tenger
- Beibu-öböl
- Sulu-tenger
- Celebesz-tenger
- Bohol-tenger
- Filippínó-tenger
- Flores-tenger
- Banda-tenger
- Arafura-tenger
- Timor-tenger
- Tasman-tenger
- Pohaj-tenger
- Sárga-tenger
- Bohai-tenger
- Korall-tenger
- Carpentaria-öböl
- Bismarck-tenger
- Salamon-tenger
- Seram-tenger
- Halmahera-tenger
- Maluku-tenger
- Sawu-tenger

Atlanti-óceán

- Hudson-öböl
 - James-öböl

- Baffin-öböl
- St. Lawrence-öböl
- Fundy-öböl
- Karib-tenger
- Mexikói-öböl
- Sargasso-tenger
- Északi-tenger
 - Watt-tenger
- Balti-tenger
 - Bottni-öböl
 - Finn-öböl
- Ír-tenger
- Kelta-tenger
- Földközi-tenger
 - Keleti-Tenger
 - Adriai-tenger
 - Égei-tenger
 - Krétai-tenger
 - Trák-tenger
 - Katalán-tenger
 - Jón-tenger
 - Ligur-tenger
 - Mirtoon-tenger
 - Tirrén-tenger
 - Sidra-öböl
 - Márvány-tenger
 - Fekete-tenger
 - Azovi-tenger
- Vizcayai-öböl
- Guineai-öböl

Beltengerek

- Aral-tó
- Kaszpi-tenger
- Holt-tenger
- Salton-tó (Kalifornia)
- Nagy-sóstó

Indiai-óceán

- Vörös-tenger
- Ádeni-öböl
- Perzsa-öböl
- Ománi-öböl
- Arab-tenger
- Bengáli-öböl
- Thai (Sziámi)-öböl
- Jáva-tenger
- Andamán-tenger

Jeges-tenger

- Barents-tenger
- Kara-tenger
- Beaufort-tenger
 - Amundsen-öböl
- Grönlandi-tenger
- Csukcs-tenger
- Laptjev-tenger
- Kelet-szibériai-tenger
- Fehér-tenger

Déli-óceán

- Weddell-tenger
- Ross-tenger
- Nagy-Ausztráliai-öböl
- Saint Vincent-öböl
- Spencer-öböl
- Scotia-tenger
- Amundsen-tenger
- Bellingshausen-tenger
- Davis-tenger
- D'Urville-tenger

Atlanti óceán

Néveredete, névhasználata

Neve áttételesen a mitológiai Atlasz titán nevéből ered, aki az égboltot tartja. A közvetlen névadó az észak-afrikai Atlasz-hegység. A magyar változat nemzetközi minták alapján született

tükörfordítás. Az Atlantikum megnevezés a 20. század 60-as éveiben még használt magyar névváltozat, amely mára szinte teljesen kikopott a szakirodalomból.

Alapadatai

Az Atlanti-óceán a Világtenger része – méretét tekintve Földünk második legnagyobb óceánja –, amely Európa, Afrika, Antarktika, valamint Észak- és Dél-Amerika között fekszik. Túlnyomó része a Ny-i féltekére esik. Területe 91655 ezer km² (a Föld területének 17,96%-a, az összes tengerrel fedett területnek 22,10%-a); az ún. törzsterülete (azaz a melléktengerek nélküli területe) 77228 ezer km²; a benne foglalt víztömeg térfogata pedig kb. 329683 ezer km³. Legnagyobb É–D-i kiterjedése az Irminger-tenger legészakibb pontja (a grönlandi partoknál) és a Weddell-tenger selfjegei partjai (a Filchner-jég pereme) között 16530 km, de ha a selfjegei területeket is az óceánhoz tartozónak tekintjük, akkor 17080 km. Szélessége átlagosan mintegy 5500 km; legkeskenyebb (2900 km) a dél-amerikai Calcanhar-fok és az afrikai Sierra Leone-i partok (a Turners-félsziget) között; legszélesebb pedig (11740 km) a Mexikói-öböl Ny-i és a Fekete-tenger K-i partja között. Közepes mélysége 3597 m, legnagyobb mélysége 9219 m (a Puerto Rico-árokban található Milwaukee-mélység [19° 36' É 68° 12' Ny]).

Kapcsolatai a Világtenger más területeivel, határai

Az Északi-sarki-óceánnal Labrador ÉK-i és Grönland D-i partjai között, valamint Izland K-i és Ny-i oldalán széles sávban érintkezik. Határai az Északi-sarki-óceán felé Ny-on (a Davis-szoros és a Labrador-tenger határa) az é. sz. 60°-át jelölő szélességi kör mentén Labrador ÉK-i partja és Grönland Ny-i partja között húzódik; innen a határ a sziget partjain K, majd ÉK felé a Grönlandi-tenger hatalmas DNy-i öble, a Scoresby Sound torkolatában D-en fekvő Brewster-fokig fut; ahonnan (az Irminger- és a Grönlandi-tenger határaként) a Dánia-szorostól É-ra Kolbeinsey szigetéig, majd Izlandon az Axar-fjord K-i partjának legészakibb pontjáig tart. Izland és a skandináv partok között (az Északi-sarki-óceánhoz tartozó Norvég-tenger és az Atlanti-óceán központi területe határaként) Izland legkeletibb pontjától, a Dániához tartozó szigetcsoport – a Feröer – Fugloy nevű szigetének legészakkeletibb pontjához, majd innen a Shetland-szigetek Unst nevű szigetétől É-ra, a Herma-fok közelében fekvő 61° É; 0° 53' Ny koordinátájú pontig fut a határ. Innen ugyancsak a Norvég-tenger, de már az atlanti Északi-tenger közös határaként a skandináv partokig a 61°-os szélességi kör a határ. A Csendes-óceánnal Közép-Amerikában, melléktengerén a Karib (Antilla)-tengeren át, a mesterséges Panama-csatorna közvetve, D-en a keskeny Magellán-szoros és a 900 km-t meghaladó szélességű Drake-átjáró közvetlenül kapcsolja össze. A két óceán határát a Magellán-szorosban annak atlanti bejáratánál, míg Dél-Amerika és Antarktika között a Drake-átjáró ÉNy-i szélén fekvő Hoste-sziget legnyugatibb pontja (kb. 55,2° D és 70° Ny), valamint az Antarktiszi-félsziget Ny-i partján a 63,8° D és a 60° Ny koordinátájú pontokat összekötő főkör mentén szokták meghúzni. Az Indiai-óceánnal az Afrika és Antarktika közötti széles kapun át közvetlenül érintkezik (itt határát a k. h. 20° mentén húzták meg). Emellett a két óceánt – melléktengereiken, a Földközi- és a Vörös-tengeren át – a mesterséges Szezei-csatorna is összeköti.

Szerkezeti felépítése, kialakulása

Az Atlanti-óceán medencéje – szerkezetét tekintve – több litoszféralemezhez tartozik. Az óceánfenék ÉK-i része az Eurázsiai-, a DK-i az Afrikai-, a D-i az Antarktiszi-, a DNy-i a Dél-amerikai- és végül az ÉNy-i rész az Észak-amerikai-lemez tartozéka. Fontos megemlíteni azonban, hogy az Észak- és Dél-amerikai lemez közé a kicsiny Karib-, míg a Dél-amerikai- és az Antarktiszi-lemez közé az ugyancsak nem túl nagy kiterjedésű Scotia-lemez ékelődik be. Egyes szerzők a Földközi-tenger területén további két kisméretű lemezről (lemeztöredékről,

mikrolemezről), az Adriai- és az Égei-lemezről is beszélnek. Az Atlanti-óceán medencéje a Pangea triászban megkezdődött felszakadása óta folyamatosan növekszik. A kinyílás folyamatát ábrán is nyomon követhetjük.

Az Atlanti-óceán kinyílása

A medencefenék kéregszerkezeti szempontból óceáni típusú, amelyet nagyrészt vékonyabb-vastagabb üledéktakaró fed be. Ez a medence tengelyében fekvő óceánközépi hátság központi régiójában, a keletkező új óceánfenék sávjában a legvékonyabb, legnagyobb vastagságát pedig a kontinensekhez legközelebb fekvő medencerészekben éri el.

Területi tagolása

Területi felosztása szerint beszélhetünk Északi-Atlanti- (az Egyenlítőtől É-ra) és Déli-Atlanti-óceánról (az Egyenlítőtől D-re fekvő területéről). Ez utóbbi D-i részét egyes német nyelvű források pontos – a dél-amerikai, tűzföldi San Diego-fokot a dél-afrikai Agulhas-fokkal összekötő loxodróma menti – határmegvonással, Atlanti-Délisarki-tenger névvel jelölve elkülönítik. Más források – és ezt újabban, 2000-től a Nemzetközi Hidrográfiai Szervezet (IHO) is megerősíti – az Antarktikát övező, a d. sz. 60°-ig terjedő Déli-sarki-óceánhoz tartozónak tekintik ugyanennek a területnek a D-i részét. Mellék- és peremtengerekre történő felosztását részletesebben az alábbi ábrán tanulmányozhatjuk.

Az egyes óceánok, tengerek, tengerrészek mélységlépcsői [km-ben] a Világtenger összfelületéhez viszonyítva [%-ban]¹

Óceán, tenger, tengerrész mélységlépcső	0–0,2	0,2–1	1–2	2–3	3–4	4–5	5–6	6–7	7–8	8–9	9–10	10–11
Csendes-óceán a)	0,735	1,148	1,469	3,122	9,962	16,023	12,304	0,799	0,0826	0,0275	0,0092	0,00046
Ausztrálázsiai-középtenger b)	1,298	0,230	0,260	0,303	0,165	0,193	0,040	0,002	0,0013	0,0	0,0	0,0
Bering-tenger	0,288	0,037	0,047	0,064	0,184	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ohotszki-tenger	0,100	0,150	0,085	0,13	0,031	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kelet-kínai-tenger c)	0,268	0,038	0,019	0,004	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Japán-tenger	0,066	0,042	0,055	0,056	0,060	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kaliforniai-öböl	0,019	0,008	0,072	0,018	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Csendes-óceán f)	2,773	1,652	2,008	3,579	10,402	16,215	12,344	0,801	0,0839	0,0275	0,0092	0,00046

Csendes-óceán g)	5,5 0,02 0,001	3,3	4,0	7,2	20,8	32,4	24,7	1,60	0,17	0,06
Atlanti-óceán a)	1,673 0,0024 0,0 0,0	1,219	1,004	2,032	4,613	7,744	5,330	0,174	0,0143	
Arktikus-középtenger d)	1,589 0,0 0,0 0,0	0,588	0,314	0,375	0,433	0,071	0,0	0,0	0,0	
Amerikai-középtenger	0,281 0,0 0,0	0,127	0,162	0,184	0,248	0,161	0,030	0,002	0,0006	0,0
Európai-középtenger e)	0,189 0,0 0,0 0,0	0,173	0,152	0,251	0,061	0,002	0,0	0,0	0,0	
Északi-tenger	0,100 0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Atlanti-óceán f)	3,831 0,0024 0,0 0,0	2,110	1,632	2,842	5,355	7,977	5,360	0,177	0,0149	
Atlanti-óceán g)	13,0 0,0 0,0	7,2	5,5	9,7	18,2	27,1	18,2	0,60	0,05	0,01
Indiai-óceán a)	0,710 0,0 0,0	0,527	0,710	0,028	5,111	7,422	3,427	0,251	0,00	0,0
Vörös-tenger	0,050 0,0	0,052	0,018	0,001	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Perzsa (Arab)-öböl	0,060 0,0 0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Indiai-óceán f)	0,819 0,0 0,0	0,579	0,728	2,029	5,111	7,422	3,427	0,251	0,0	0,0
Indiai-óceán g)	4,0 0,0 0,0	2,8	3,6	9,9	25,0	36,3	16,8	1,23	0,0	0,0
Világtenger, összesen	7,4 0,00 0,001	4,4	4,3	8,4	20,9	31,6	21,2	1,23	0,10	0,03

a) Melléktengerek nélkül;

b) Beleértve az Andamán-tengert;

c) Beleértve a Sárga-tengert;

d) Ideértve a Jeges-, a Barents-, a Kara-, a Laptyev-, a Kelet-szibériai-, a Csukcs-, a Beaufort-tengert, valamint a Hudson- és a Baffin-öbölt;

e) Ideértve a Földközi-, a Márvány- és a Fekete-tengert;

f) Terület a Világtengerhez viszonyítva [%-ban], a melléktengerekkel együtt.

g) Terület a vizsgált óceán összterületéhez viszonyítva [%-ban], a melléktengerekkel együtt.

1 <http://lazarus.elte.hu/hun/dolgozo/marton/studia/izotab17.htm>